

Ενότητα 8

**Ποια πουλιά ζουν σε
αγροτικές περιοχές;**

ΕΝΟΤΗΤΑ 8

ΠΟΙΑ ΠΟΥΛΙΑ ΖΟΥΝ ΣΕ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ;

Η γεωργία στην Κεντρική Ευρώπη ξεκίνησε να αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της Νεολιθικής Επανάστασης που έλαβε χώρα γύρω στο 5000 π.Χ. Η ικανότητα καλλιέργειας της γης και εκτροφής ζώων είναι ένα από τα πιο σημαντικά επιτεύγματα σε ολόκληρη την ιστορία του ανθρώπινου γένους. Μάς έδωσε τη δυνατότητα να εφοδιαζόμαστε με τρόφιμα, πράγμα που είχε ως αποτέλεσμα να ξεφύγει ο άνθρωπος από τον νομαδικό τρόπο ζωής. Στην συνέχεια, σήμανε την ανάπτυξη των αστικών περιοχών. Οι αγροτικές περιοχές αποτελούν το πρωτογενές παράδειγμα αλλαγής του τοπίου από τον άνθρωπο. Οι ανθρωπογενείς αλλαγές που έχουν γίνει στη Γη είναι τόσο πολλές και μεγάλες σε κλίμακα, που πολλοί επιστήμονες δηλώνουν ότι πλέον ο ανθρώπινος παράγοντας είναι η κινητήριος δύναμη που διαμορφώνει την κατάσταση του πλανήτη. Οι αλλαγές αυτές θεωρούνται ως μια νέα εποχή στην ιστορία του πλανήτη και έχει προταθεί από επιστήμονες να ονομαστεί Ανθρωπόκαινος Εποχή. Αυτή η εποχή χαρακτηρίζεται από μαζικό εξαφανισμό ειδών με ρυθμό 10 φορές ψηλότερο του κανονικού.

Οι αγροτικές περιοχές έχουν κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που ονομάζονται φυσιογραφικά γνωρίσματα, όπως: μεγάλοι ανοικτοί χώροι, επίπεδη ή ελαφρώς κυματοειδής επιφάνεια εδάφους, εποχική μεταβλητότητα της κάλυψης εδαφικών εκτάσεων, χαμηλά και διάσπαρτα κτήρια, περιορισμένος ανθρώπινος πληθυσμός.

Τα φυτά και τα ζώα που διαβιώνουν σε αυτές τις περιοχές ως επί το πλείστο καλλιεργούνται, εκτρέφονται και ελέγχονται από τον άνθρωπο. Επίσης, γίνονται διάφορες προσπάθειες για να βελτιωθούν οι καλλιέργειες: προετοιμασία του εδάφους, προετοιμασία της γης, λιπάσματα και μηχανικά μέσα καλλιέργειας.

Οι γεωργικές περιοχές στην Κύπρο περιλαμβάνουν διαφορετικούς τύπους οικοτόπων: ημι-φυσικοί βιότοποι (θαμνότοποι και φρυγανότοποι) που είναι σημαντική για τη βόσκηση, παραδοσιακές δενδροκαλλιέργειες από αμυγδαλιές, χαρουπιές και ελιές, αμπέλια, μη εντατικές καλλιέργειες σιτηρών. Στοιχεία όπως τοίχοι ξερολιθιάς και δόμες (με φυσική βλάστηση) είναι σημαντικά για τη βιοποικιλότητα στις καλλιέργειες αυτές.

Οι περιοχές όπου υπάρχουν εκτάσεις με δέντρα, αμπέλια και σιτηρά στο ίδιο τοπίο (γεωργικά μωσαϊκά) αποτελούν περιοχές υψηλής φυσικής αξίας, στις οποίες παρατηρούνται να φωλιάζουν τα περισσότερα πουλιά των αγρών μας, πολύ περισσότερα σε σύγκριση με τις μονοκαλλιέργειες (εκτάσεις όπου κυριαρχεί η καλλιέργεια ενός μόνο φυτού και καταλαμβάνει πολλά εκτάρια). Αυτό σημαίνει ότι τα γεωργικά μωσαϊκά που χαρακτηρίζονται και από περισσότερο παραδοσιακές μεθόδους καλλιέργειας έχουν θετικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα και είναι ελκυστικότερα για τα πουλιά, καθώς διασφαλίζουν περισσότερη και πλουσιότερη τροφή, κατάλληλους χώρους για φώλιασμα και περισσότερους τόπους για να κρύβονται σε περίπτωση εμφάνισης θηρευτών.

Τα κυριότερα είδη πουλιών που συναντώνται στις αγροτικές περιοχές είναι:

- Μόνιμοι κάτοικοι (ζουν ολόχρονα εκεί): Κίτσης, Αθρωποπούλλι, Κουκκουφκιάος, Φραγκολίνα, Περτίτζι, Φάσσα, Σκορταλλός, Δουλαππάρης, Κοτσινοφτέρι, Τσαγκαρούδι, Κατσικωρώνα, Κοράζινος, Αρκόστρουθος, Λουλουδάς, Σγαρτίλι, Τσακροσγάριλο, Τσακρόστρουθος
- Μεταναστευτικά πουλιά που περνούν τον χειμώνα τους ή φωλιάζουν ή κάνουν μια στάση στους αγρούς για ξεκούραση πριν συνεχίσουν τα ταξίδια τους: Ορτύκι, Τρυγόνι, Καλοχρονιά, Κράγκα, Χελιδόνι, Σκαλιφούρτα, Τρυβητούρα, Αμπελοπούλλι, Τρίλιγκος

Τα είδη που διατηρούν τις φωλιές τους σε γεωργικές εκτάσεις προσαρμόζονται άψογα σε αυτές. Τα αυγά της ορτυκομάνας έχουν ένα διακριτικό κωνικό σχήμα που εμποδίζει τα εν λόγω αυγά να κινούνται. Έχουν, επίσης συγκεκριμένες βούλες/στίγματα για προστασία, αφού έτσι είναι δυσδιάκριτα για κάποιον θηρευτή. Δυστυχώς όμως δεν υπάρχει δυνατότητα προστασίας από τις εντατικές γεωργικές δραστηριότητες, όπως η χρήση γεωργικών μηχανημάτων

Πολλοί παράγοντες επηρεάζουν τον αριθμό πουλιών που ζουν σε αγροτικές περιοχές. Οι εν λόγω παράγοντες είναι για παράδειγμα το επίπεδο βροχόπτωσης, η επικράτηση μεγάλης κλίμακας μονοκαλλιεργειών φυτών και η ποιότητα του εδάφους. Το έδαφος καθορίζει την ποσότητα των ασπόνδυλων που ζουν στο χώμα και αποτελούν σημαντικό μέρος της διατροφής των πουλιών.

Κύριες απειλές για τις γεωργικές περιοχές στην Κύπρο είναι η εντατικοποίηση αλλά και η εγκατάλειψη των καλλιεργειών, οι αλλαγές στη βόσκηση, με την τάση για περιορισμό των ζώων σε μάντρες να αλλάζει ριζικά τη διαχείριση των παραδοσιακών βοσκοτόπων. Το ανάγλυφο της Κύπρου, που χαρακτηρίζεται από έλλειψη μεγάλων επίπεδων εκτάσεων γεωργικής γης, έχει περιορίσει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη της εντατικής γεωργίας.

Κάποια πουλιά αφήνουν ίχνη και μελετώντας τα μπορούμε να συμπεράνουμε σημαντικές πληροφορίες για τη διατροφή τους. Για παράδειγμα κάτω από μεγάλα δέντρα και μεγάλες φωλιών πουλιών, καθώς επίσης και σε εγκαταλελειμμένες σοφίτες, μπορεί να προσέξουμε κάποιους μυστηριώδεις σβώλους που αποτελούνται από τρίχες, φτερά, οστά και δόντια. Αυτά τα ευρήματα ονομάζονται εμέσματα (pellets) και σχηματίζονται από πουλιά, τα οποία κυνηγούν άλλα ζώα (θηλαστικά, πουλιά ή έντομα). Τα πουλιά αυτά επειδή καταπίνουν ολόκληρη τη λεία τους, δεν μπορούν να χωνέψουν τα κόκκαλα ή το τρίχωμα, τα οποία βγάζουν από το στόμα με τη μορφή ενός μικρού σβώλου. Εμέσματα σχηματίζονται από κουκουβάγιες, σιαχίνια, πελαργούς, γλάρους, ερωδιούς, κοράκες και καρακάξες. Σύμφωνα με το σχήμα, το μέγεθος και το χρώμα, μπορούμε να υποθέσουμε ποιος είναι ο ιδιοκτήτης του εμέσματος. Αναλύοντας τη σύνθεση ενός εμέσματος, μπορούμε να συμπεράνουμε τι έφαγε το πουλί. Η ανάλυση της σύνθεσης του εμέσματος είναι χρήσιμη, στην περίπτωση που δεν υπάρχει άμεσος τρόπος παρατήρησης της διατροφής ενός πουλιού. Αυτό είναι ιδιαίτερα δύσκολο στην περίπτωση των κουκουβαγιών, που είναι νυκτόβια πουλιά.

Τα πουλιά των αγροτικών περιοχών αντιμετωπίζουν, επί του παρόντος, τη μεγαλύτερη απειλή εξαφάνισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με τον αριθμό πολλών ειδών να μειώνεται. Αυτή η κατάσταση έχει προκαλέσει ανησυχίες ανάμεσα στους ορνιθολόγους και στις περιβαλλοντικές οργανώσεις σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την έναρξη ενός μακροπρόθεσμου και συστηματικού προγράμματος παρακολούθησης του αριθμού των πουλιών σε αγροτικές περιοχές και στην δημιουργία και ενημέρωση

του Δείκτη Πουλιών Γεωργικών Περιοχών (Farmland Bird Indicator-FBI). Ο Δείκτης αυτός δείχνει την κατάσταση των πληθυσμών των αγροτικών πουλιών και κατ' επέκταση την κατάσταση των γεωργικών οικοσυστημάτων, τα οποία καλύπτουν σημαντικό ποσοστό της έκτασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και περίπου 60% της έκτασης της Ιρλανδίας. Στον Δείκτη FBI περιλαμβάνονται πουλιά, τα οποία έχουν άρρητη σχέση με τις αγροτικές εκτάσεις (αγρούς) και βρίσκονται υπό μεγάλη πίεση λόγω αλλαγών που πραγματοποιούνται σε αυτές τις περιοχές. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση καταμετρούνται 37 είδη πουλιών που περιλαμβάνονται σε αυτή την ομάδα, ενώ στην Κύπρο περιλαμβάνονται 25 είδη που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από γεωργικούς βιότοπους.

Εικόνα 1. Νεοσσός του είδους Γιαννής κρύβεται ανάμεσα στη βλάστηση

Ο βασικός λόγος μείωσης της τιμής του Δείκτη Πουλιών Γεωργικών Περιοχών είναι η εντατικοποίηση της γεωργικής παραγωγής (συμπεριλαμβανομένης της καλλιέργειας των αναξιοποίητων εκτάσεων με ανέγγιχτα φυσικά χαρακτηριστικά), καθώς και η βελτιωμένη τεχνολογία, η χρήση γεωργικών μηχανημάτων και χρήση εντομοκτόνων και άλλων χημικών σκευασμάτων. Η τιμή του Δείκτη Πουλιών Γεωργικών Περιοχών καταδεικνύει μια σαφή φθίνουσα πορεία στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρήθηκε έλλειψη τροφίμων στην Ευρώπη και αυτό αποτελεί και τον λόγο για τον οποίο εφαρμόστηκαν μέθοδοι αποτελεσματικότερης και εντατικής γεωργικής παραγωγής. Αυτή η στρατηγική ωστόσο έχει οδηγήσει σε μη αναστρέψιμες αλλαγές και στην απώλεια φυσικού περιβάλλοντος.

Σήμερα, δίνεται όλο και περισσότερη έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας στις αγροτικές περιοχές. Η κοινωνία γνωρίζει ότι η γεωργία δεν σημαίνει μόνο την παραγωγή τροφίμων αλλά και το όμορφο φυσικό τοπίο που αποτελεί πολύ συχνά, αποτέλεσμα μιας παράδοσης που ακολουθείται για αιώνες. Τα νομικά εργαλεία και τα προγράμματα για την προστασία της βιοποικιλότητας είναι καίριας σημασίας για τη διατήρηση των γεωργικών περιοχών. Κάποια από αυτά είναι θεσμική προστασία, Ευρωπαϊκό Δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000, αγρο-περιβαλλοντικά προγράμματα, ευρωπαϊκές επιδοτήσεις κ.ά. που ενθαρρύνουν τον περιορισμό των εντατικών γεωργικών δραστηριοτήτων.

Αναμφισβήτητα, η προώθηση παραδοσιακών γεωργικών μεθόδων, καθώς και η μείωση της πίεσης που ασκείται στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις από τα αναπτυσσόμενα αστικά κέντρα αποτελούν μεγάλη πρόκληση. Η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση μικρών και μεγάλων μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ουσιαστική προστασία των αγροτικών συστημάτων και της βιοποικιλότητας που αυτά υποστηρίζουν. Πρέπει να θυμόμαστε ότι η παρουσία των πουλιών δεν είναι μόνο ευχάριστη στα μάτια και τα αυτιά μας, αλλά επιδρά θετικά και στην εύρυθμη λειτουργία αυτών των οικοσυστημάτων (π.χ. το Αθρωποπούλλι βοηθά στη μείωση του πληθυσμού των τρωκτικών που προκαλούν ζημιές στις σοδειές). Οι φιλικές στα πουλιά περιοχές είναι οι εκτάσεις όπου αυτά μπορούν να διαβιώσουν με ασφάλεια, μπορούν να βρουν τροφή, νερό και καταφύγιο και μπορούν να μεγαλώσουν τα μικρά τους.

Το παρόν υλικό μεταφράστηκε στα ελληνικά στα πλαίσια του έργου “Seeing the World Through Nature”. Βασίστηκε στο υλικό που παράχθηκε στα πλαίσια του έργου “Empowering Teachers and Pupils for a Better Life Through Nature”, το οποίο τροποποιήθηκε για να είναι κατάλληλο για παιδιά με οπτικές αναπηρίες, με σκοπό την επαφή τους με τον φυσικό κόσμο και τον κόσμο των πουλιών.

Στο έργο συμμετείχαν μη κυβερνητικοί-μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί που εργάζονται για την προστασία των πουλιών και είναι μέλη του BirdLife International, της παγκόσμιας ομπρέλας οργανώσεων για τη διατήρηση της φύσης.

Το BirdLife Πολωνίας (OTOP) ήταν ο συντονιστής του προγράμματος ‘Seeing the World Through Nature’, στο οποίο συμμετείχαν επίσης το BirdWatch Ireland, το BirdLife Malta και το BirdLife Cyprus. Η Πολωνική Ένωση Τυφλών (PAB) ήταν ο εταίρος με τον οποίο συνεργάστηκαν οι πιο πάνω οργανισμοί για την προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού στις ανάγκες των παιδιών με οπτική αναπηρία.

Το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω του χρηματοδοτικού προγράμματος Erasmus+.

Το BirdLife Cyprus ιδρύθηκε το 2003 και είναι ο πιο δραστήριος μη-κυβερνητικός, μη-κερδοσκοπικός οργανισμός για την προστασία της φύσης στην Κύπρο. Με γνώμονά μας την επιστήμη, εργαζόμαστε για την προστασία των πουλιών, των βιοτόπων τους και της ευρύτερης βιοποικιλότητας στην Κύπρο, μέσω δράσεων παρακολούθησης, προάσπισης, εκπαίδευσης και εκστρατειών ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης. Περισσότερες πληροφορίες:

www.birdlifecyprus.org

